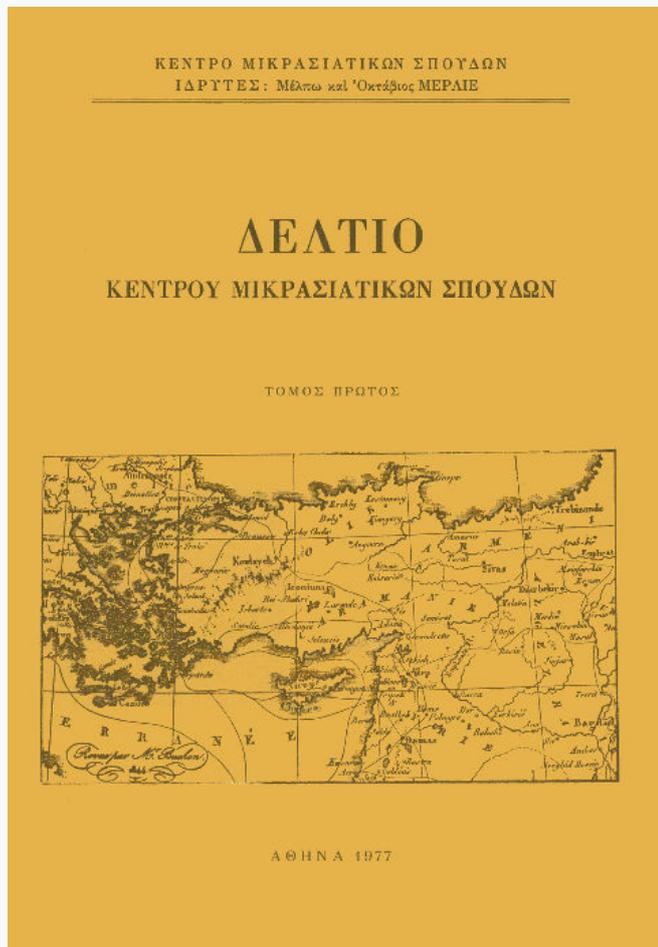

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 1 (1977)

Η πρώτη επαφή μου με τη Μικρά Ασία: Προσωπικές αναμνήσεις

Οκτάβιος Μερλιέ

doi: [10.12681/deltiokms.169](https://doi.org/10.12681/deltiokms.169)

Copyright © 2015, Οκτάβιος Μερλιέ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μερλιέ Ο. (1977). Η πρώτη επαφή μου με τη Μικρά Ασία: Προσωπικές αναμνήσεις. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 1, 11-17. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.169>

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΣΤΟΝ ΟΚΤΑΒΙΟ ΜΕΡΛΙΕ

Όκτάβιος ΜΕΡΑΙΣ
(1897 - 1976)

ΟΚΤΑΒΙΟΣ ΜΕΡΛΙΕ

ΕΝΑΣ ΧΡΟΝΟΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ

Τὸ πρῶτο αὐτὸ τεῦχος τοῦ ΔΕΛΤΙΟΥ τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν κυκλοφορεῖ, ὅταν δὲν ὑπάρχει πιά στὴ ζωὴ ὁ Ἄνθρωπος ποὺ τόνιζε πάντοτε τὴν ἀνάγκη τῆς ἐκδοσῆς του, καὶ μάλιστα τὴν προετοιμάζε, ὁ ἀείμνηστος ἰσόβιος Ἀντιπρόεδρος του Ὁκτάβιος ΜΕΡΛΙΕ.

Ὡς μνημόσυνο γιὰ τὸν ἕνα χρόνο ποὺ πέρασε ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ ἀξέχαστου καὶ μεγάλου αὐτοῦ φίλου τοῦ Κέντρου καὶ τῆς Ἑλλάδας προτάσσονται στὸ παρὸν τεῦχος τρία κείμενα: τὸ πρῶτο εἶναι ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν Εἰσαγωγή τοῦ βιβλίου του «Ὁ Τελευταῖος Ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας» (Ἀθήνα 1974). Τὸ δεύτερο, μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Ὁκτάβιος Μερλιέ καὶ τὸ Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν», ἀναφέρεται στὴ συμβολὴ τοῦ Ο.Μ. γιὰ τὴ στερέωση καὶ ἀνάπτυξη τοῦ Κ.Μ.Σ., ὅπως τὴν ἐξέθεσε στὴν πρώτη ὑστερα ἀπὸ τὸ θάνατό του συνεδρίαση τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ Κέντρου ὁ Προεδρεύων Ἀντιπρόεδρος κ. Γρ. Ζαριφόπουλος. Καὶ τὸ τρίτο, μὲ τὸν τίτλο «Octave Merlier. Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργο του» τοῦ Φ. Ἀποστολόπουλου, Διευθυντοῦ τοῦ Κ.Μ.Σ., ποὺ ἐκφωνήθηκε σὲ εἰδικὴ ἐκπομπὴ τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος τῆς Ε.Ρ.Τ. τῆς 27-7-76, πρὸς τιμὴ τοῦ Γάλλου Φιλέλληνα, ποὺ εἶχε πεθάνει πρὶν 3 ἡμέρες.

Η ΠΡΩΤΗ ΕΠΑΦΗ ΜΟΥ ΜΕ ΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

τοῦ Ὁκταβίου ΜΕΡΛΙΕ¹

Ἀντικρῶ μιὰ σκληρὴ ἀλήθεια. Ἀπὸ τὴ Σάμο ὡς τὴν Ἀγόριανη.

Δὲν πῆγα ποτὲ στὴ Μικρὰ Ἀσία. Μόνον στὴν Πόλη, στὰ 1930. Ἀλλὰ εἶχα ζήσει, μετὰ τὸ 1922, μερικὲς μικρασιατικὲς στιγμὲς πολὺ ἔντονες.

1925. Ὁ χρόνος ποὺ ἔφτασα στὴν Ἑλλάδα. Ἀρχίζει ἡ διαμονή μου ἐδῶ.

---

1. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο του: Ὁ τελευταῖος Ἑλληνισμὸς τῆς Μ. Ἀσίας. σσ. 17 - 20, 23 καὶ 25.

Σάμος. Τὸ καλοκαῖρι ἔφυγα μόνος ἀπὸ τῆ Μύκονο γιὰ νὰ γνωρίσω τὴν Ἰ-
καρία καὶ τὴ Σάμο, καὶ γιὰ ν' ἀναγκαστῶ νὰ μιλῶ ὀχτῶ ἢ δέκα μέρες μόνο
ἑλληνικά. Μετὰ τὴ Δῆλο, ὅπου τὰ ἀρχαῖα καὶ ἡ ἀρχαιολογία μὲ γοήτεψαν, πη-
γαίνω πρὸς τὰ σύγχρονα νησιά, εὐτυχῆς τοῦ θὰ βρεθῶ μὲ τοὺς συμπαθητικούς
πληθυσμούς τῶν ἀνατολικῶν Κυκλάδων.

Βαθύ. Καρλόβασι. Εὐγενική φιλοξενία. Μὲ τὸ λεωφορεῖο φτάνω στὴ Χώρα,
στὸ Τηγάνι. Μοῦ εἶπαν πὼς ἐκεῖ ἡ Μικρὰ Ἀσία εἶναι πολὺ κοντά: «Ἀκούεις
τὸν κόκορα τὸ πρῶτ' ὅταν λαλεῖ ἀπέναντι». Εἶμαι τυχερός. Στὸ μικρὸ καφε-
νεῖο, μερικοὶ ἄνθρωποι, ὅλοι ντυμένοι μὲ τοπικὲς φορεσιές, κάθονται, μιλοῦν,
καὶ κοιτάζουν χωρὶς ἀντιπάθεια, μοῦ φαίνεται, τὸν ξένο, πιθανὸν Γάλλο, μὲ
τὰ ξανθὰ μαλλιά καὶ τὰ γαλανὰ του μάτια, ποὺ τοὺς ζητάει τὴν ἀδεια νὰ τοὺς
φωτογραφήσει. Ἀλλὰ πρέπει, νὰ βάλῃ καινούρια ταινία στὴ μηχανή του.
Μπαίνει στὸ καφενεῖο. Ὅταν βγαίνει πάλι ἔξω, ὅλοι φύγανε. Κάποιος μόνον
ἔμεινε.

—Ἐλα, μοῦ λέει, στὸ τσαγγάरिकό μου, θὰ σοῦ ἐξηγήσω. . .

Πηγαίνω μαζὶ μὲ τὸν τσαγγάρη. Ἀπάνω στοὺς τοίχους τοῦ μικροῦ μαγα-
ζιοῦ, εἶναι καρφωμένα μεγάλα πορτραῖτα, παρμένα ἀπὸ ἐφημερίδες: ὁ Κλε-
μανσώ, ὁ Φώς, ὁ Ζόφρ, ὁ Πουενκαρέ. Κατάλαβα. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι Βενιζε-
λικὸς — μόνο ποὺ δὲν ἔχει βάλει τὸ πορτραῖτο τοῦ Βενιζέλου —, γαλλόφιλος
καὶ ἀγγλόφιλος. Μοῦ μιλάει γιὰ τοὺς μεγάλους συμμάχους μὲ τοὺς ὁποίους
στόλισε τὸ μικρὸ δωμάτιο. Λέγει πόσες ἐλπίδες οἱ «Ἕλληνες εἶχαν γιὰ τὴ φιλία
καὶ τὴ μεγαλοφυΐα τους. «Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, προσθέτει, ποὺ εἶδες στὸ
καφενεῖο, ποὺ ἤθελες νὰ τοὺς φωτογραφήσης, ἦταν σὰν κι ἐμένα Βενιζελικοί,
καὶ σὰν κι ἐμένα εὐχρήθησαν νὰ νικήσουν οἱ Σύμμαχοι, ἀλλὰ ὅλοι ζοῦσαν πρὶν
στὴν ἀπέναντι ὄχθη. Ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν ἀπὸ κεῖ. Ἐχασαν ὅ,τι εἶχαν.
Παιδιά, ἐγγόνια, ὅλο τὸ βιός τους. Καὶ τὰ ὁστᾶ τῶν προγόνων τους. Καὶ τὴν
ἀγάπη τους γιὰ τὴ Γαλλία. Ἡ Γαλλία, λένε, μᾶς ἐγκατέλειψε, κι' ἔπειτα μᾶς
πρόδωσε. Πούλησε ὅλο τὸ πολεμικὸ τῆς ὑλικὴ τῆς Συρίας στὸν Κεμάλ-Πασᾶ.
Μᾶς ἀρνήθηκε τὰ πολεμοφόδια ποὺ θὰ μᾶς ἐπέτρεπαν νὰ νικήσωμε στὴν ἀντε-
πίθεση. Ἡ Γαλλία εἶναι ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς μας στ' ἡ Μικρὰ Ἀσία...
Δὲ θέλομε πιά νὰ δοῦμε κανένα Γάλλο. Ἐξήγησε ὅλα αὐτὰ σ' αὐτὸν τὸν ξένο.
Δὲν εἴμαστε λαογραφικὲς εἰκόνες γιὰ φωτογραφίες. Εἴμαστε Χριστιανοί, Εὐρω-
παῖοι, σύμμαχοι, ποὺ μᾶς πρόδωσαν οἱ σύμμαχοί μας, Εὐρωπαῖοι, Χριστιανοί
κι ἐκεῖνοι σὰν κι ἐμᾶς — ἀλλὰ ἀσφαλῶς χωρὶς μνήμη καὶ χωρὶς καρδιά».

Ἔτσι μοῦ μίλησε, τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1925, ὁ τσαγγάρης τῆς Σάμου.

Εἶναι πολὺ πιθανὸν τὰ πράγματα νὰ ἦταν πιὸ περίπλοκα ἀπ' ὅ,τι πίστευε
ὁ ἄνθρωπος. Ὅλοι οἱ Σύμμαχοι εἶναι συνυπεύθυνοι γιὰ τὴ συμφορὰ τῆς Μι-
κρᾶς Ἀσίας. Καὶ τὰ γεγονότα ἀκόμη, ὅπως τὰ ἀόρατα πρόσωπα τῶν ἀνθρώ-
πων τραγωδιῶν: ἐδῶ ἡ διχόνοια, ἐκεῖ ἡ ἀντανάκλαση τῆς Ρωσσοικῆς Ἐπα-

νάστασης, με τὸν πανικό που δημιούργησε, με τὸ φόβο μήπως τὸ κακὸ ἐπεκταθῆ ἄλλοῦ, στὴν Τουρκία, ἀπ' ὅπου περνάει ὁ δρόμος πρὸς τὸ πετρέλαιο. "Ἔτσι ἐξηγείται ἡ χρησιμοποίηση τοῦ Κεμάλ σὰν ἐνὸς φράγματος. "Ἄλλὰ καὶ γὰρ νὰ σωθῆ ἀπὸ τὴν ἀναρχία μιὰ ἡττημένη καὶ διαμελισμένη Τουρκία. Τότε ὅλα θυσιάστηκαν μπροστὰ στὸ σιμάχτρο μιᾶς ἀπρόβλεπτης καταστροφῆς — καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη πού ὀφειλόταν σ' ἕναν πιστὸ καὶ ἀποφασιστικὸ σύμμαχο, καὶ ὁ τρισχιλιετῆς ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

"Ἄδικη μποροῦσε νὰ ἦταν ἡ γνώμη τῶν προσφύγων τῆς Σάμου. Ἄλλὰ τεράστια, ἀσυγχώρητη, ἡ συμφορὰ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ γὰρ μένα, στὴν Ἑλλάδα, τὸ πρῶτο δυνατὸ χτύπημα πού αἰσθάνθηκα μέσα μου.

"Ἦστερα ἀπὸ ἕνα μῆνα εἶχαμε ἐπιστρέψει στὴν Ἀθήνα. Πῆγα στὴ Γαλλικὴ Πρεσβεία γὰρ νὰ χαιρετήσω τὸν κ. de Chambrun. "Όταν ἀπότομα με ρωτάει:

"Ὁ Ψυχάρης, πού βρίσκεται ἐδῶ αὐτὲς τίς μέρες, με συμβουλεύει νὰ πάω μ' ἕνα γαλλικὸ ἀντιτορπιλικὸ στὶς Κυκλάδες. Αὐτὸ τὸ ταξίδι θὰ ἦταν πολὺ χρήσιμο γὰρ τὸ γόητρό μας στὸ Αἰγαῖο. Τί λέτε ἐσεῖς;"

Διηγῆθηκα σύντομα τὴν περιπέτειά μου στὴ Σάμο. Πρόσθεσα: «Αὐτὴ τὴ σκληρὴ δοκιμασία πού γεύτηκα ἐκεῖ, τὴν εἶχα δοκιμάσει πολλὲς φορὲς σ' ἕνα βασιλικὸ σαλόνι τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου, ὅταν ἔμπαινα, οἱ ἀντιβενιζελικοὶ ἀπομακρύνονταν ἀπὸ μένα. Αὐτοί, ἐδῶ, δὲν ξεχνοῦν. Ἄλλὰ ὀρκίστηκα μέσα μου νὰ τοὺς γνωρίσω καὶ τὸ ἀμόλυτο πρόσωπο τῆς Γαλλίας».

— Ἔχετε δίκιο, χωρὶς ἀμφιβολία, μοῦ εἶπε εὐγενικὰ ὁ κ. de Chambrun. Πρέπει νὰ ἐπιχειρήσω με μιὰ θεμελιώδη δράση. Δοκιμάσετε κι ἐσεῖς. Σᾶς εὐχομαι καλὴ ἐπιτυχία.

* * *

Τὰ γεγονότα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας με εἶχαν συγκινήσει πρωτύτερα στὸ Παρίσι τὸ 1922, μόλις ἔγινε ἡ καταστροφή. Τότε, στὸ Νεοελληνικὸ Ἰνστιτούτο, μπροστὰ στὸν καλὸ μας δάσκαλο, τὸν Hubert Pernot, ἄκουσα ἀπὸ τρεῖς Ἑλληνίδες — οἱ δύο ἦταν ἀπὸ τὴ Σμύρνη, ἡ Πολύμνια Λάσκαρη καὶ ἡ Ἄννα Γιαννοπούλου, σκληρὰ πληγωμένες στὴν ψυχὴ, καὶ οἰκονομικῶς καταστραμμένες ἀπὸ τὴ συμφορὰ τῆς Σμύρνης, ἡ τρίτη ἦταν ἀπὸ τὴν Κύπρο, ξέχασα τ' ὄνομά της — ἄκουσα τὸν πιὸ σπαραχτικὸ θρήνο γὰρ τὸν Ἑλληνισμὸ πού εἶχε δολοφονηθεῖ γὰρ τὴν προδοσία τῶν Μεγάλων Δυνάμεων γὰρ τὸ θάνατο ἑκατοντάδων χιλιάδων ἀνθρώπων πού εἶχαν σκοτωθεῖ, κρεμαστεῖ, πολλοὶ μάλιστα εἶχαν ἐνταφιαστεῖ ζωντανοί γὰρ τίς καταστραμμένες πολιτεῖες γὰρ τὸ σβῆσιμο μέσα στὸ αἷμα, πολιτισμοῦ τριῶν χιλιάδων ἐτῶν γὰρ τὸ ἀπέραντο Βυζαντινὸ Κράτος, πού ὑπῆρξε γὰρ αἰῶνες πιὸ Εὐρωπαϊκὸ ἀπὸ τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης, καί, μονοκοντυλιᾶς, εἶχε ἐξαφανιστεῖ κάθε ἀνάμνησή του ἀπὸ τὸ χάρτη τῆς ὕφθλιου...

"Όλα αὐτὰ γὰρ νὰ τιμωρηθῆ ἕνας μικρὸς λαὸς πού εἶχε ἐκφράσει τὴν ψυχικὴ

ἐξάντησή του ὕστερα ἀπὸ δέκα ἐτῶν πολέμους — 1912 - 1922 — και καταψήφισει, νομίμως, κατὰ τὶς ἐκλογὰς ποὺ εἶχαν ἐγκρίνει οἱ Σύμμαχοι, τὸν Βενιζέλο, τὸ σύμμαχο τῶν Συμμάχων, και ζητήσῃ τὴν ἐπιστροφή τοῦ βασιλιᾶ τοῦ, ποὺ ἦταν ὁ ἀντίπαλός τους.

‘Ο Hubert Pernot σώπαινε, και αὐτὸς περίλυπος ἕως θανάτου.(...) Τότε ἔκανα μέσα μου τὸν ἄρκο ν’ ἀφοσιωθῶ στὴν ἐπανάρθωση τῆς συμφορᾶς ποὺ ἔπαθε ὁ μικρὸς τόπος μὲ τὰ μυθικὰ ὀνόματα — πόλεις, βουνά, ποτάμια, θεοὶ και ἄνδρες. Αἰσθανόμουν πὼς μὲ πλήγωνε, και ἐμένα τὸν ἴδιο, αὐτὸ τὸ κακὸ. Σ’ αὐτὴν τὴν ἐποχὴ — ποὺ χθὲς ἀκόμα φοροῦσα τὴ στολὴ τῶν πιὸ τιμημένων Γάλλων στρατιωτῶν — εἶχα μέσα μου τὸ συναίσθημα τῆς ἀλληλεγγύης ποὺ μ’ ἔνωσε μὲ ὄλους τοὺς πατριῶτες μου, ἀλλὰ και τῆς εὐθύνης ποὺ ἔπρεπε κατὰ καθῆκον ν’ ἀναλάβω και ἐγώ, ἀνώνυμος, γιὰ τὰ σφάλματα και τὰ κρίματα γιὰ τὰ ὁποῖα κατηγοροῦσαν τοὺς Γάλλους.

* * *

Τρίτῃ ἀνάμνηση. Τρίτῃ φωνή. Περνούσαμε, τὸ 1927, τὸ καλοκαῖρι στὴν Ἀγόριανη, στὸν Παρνασσό. Ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα εἶχαμε πάει περίπατο στὸ δρόμο ποὺ πηγαινέει στοὺς Δελφούς. Μιὰ ὥρα ἀπὸ τὴν Ἀγόριανη, ὑπῆρχε, μόλις ἔμπαινες σ’ ἓνα δάσος ἀπὸ ἔλατα, μιὰ βρύση, ποὺ τὸ νερὸ της ἔπεφτε στὸ σκαμμένο κορμὸ πελώριου δέντρου: βρύση γιὰ τὰ ζῶα, ἀλλὰ και γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐνας τσομπάνης, ὄρθιος, ἀκουμπισμένος στὴ γκλίτσα του, φύλαγε τὰ προβάτὰ του, μὲ δύο πελώρια σκυλιὰ. Κοίταξε πρὸς ἐμᾶς: ἦταν ἡ Μέλπω, ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ὁ Ἀλέκος και ἡ Φρόσω Δελμούζου. Μαζὶ τοὺς μάθαινα τί θὰ πῆ Ἑλλάδα: γνῶριζα τοὺς ποιητὲς της, τοὺς μεγάλους ἄνδρες, και τοὺς ἄλλους ποὺ, ἂν και λιγότερο γνωστοί, εἶναι τὰ στηρίγματα τοῦ ἔθνους. Μὲ εἶχαν υἱοθετήσει.

Τὸν τσομπάνη, ἀκίνητο, ἀμίλητο, ποὺ μᾶς κοίταξε μὲ περιέργεια, τὸν κοίταζα και ἐγώ: — Θὰ πάω, εἶπα, νὰ μιλήσω λίγο μαζί του, νὰ ἐξοικειωθῶ μὲ τὴ γλώσσα ποὺ μιλάει. — Μάλιστα, ἀλλὰ πρόσεξε τὶς ἀρκοῦδες! — Ποιὲς ἀρκοῦδες; — Τὰ σκυλιὰ του, καλέ!

Δὲν εἶχα κάνει παρὰ δέκα βήματα πρὸς τὸ κοπάδι, ὅταν τὰ σκυλιὰ ὄρμουῦν και ἀγριογαυγίζουν. Ὁ τσομπάνης φωνάζει και τὰ καθησυχάζει. Ἐρχονται κοντὰ μου, χωρὶς γαύγισμα, και μὲ συνοδεύουν ὡς τὸ κοπάδι.

— Μπά! Εἶσαι Γάλλος; τοὺς ἀγαποῦσαμε πολὺ τοὺς Γάλλους. Τὸ ἴδιο σοί, ἡ ἴδια οἰκογένεια. Ἀλλὰ γιατί κατέστρεψαν τὸν τόπο; Γιατί βοήθησαν νὰ καταστραφοῦν οἱ πολιτεῖες, τὰ χωριά, ὅλο τὸ βίος τῶν ἀδελφῶν μας τῆς Μικρασίας; Τί τοὺς εἶχαν κάνει; Ἀλλὰ και ἐμεῖς, σὲ τί σᾶς εἶχαμε βλάψει; Ἐγώ, παιδί μου, πῆγα στὸν πόλεμο γιὰ νὰ εἶναι ἐλληνικὴ ἡ Ἠπειρος. Γιατί δὲν τὴν συμπεριλάβατε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὸ μικρὸ ἐλληνικὸ βασίλειο; Πῆγα πάλι στὸν πόλεμο γιὰ νὰ γίνῃ ἐλληνικὴ ἡ Θεσσαλονικὴ. Ἐκεῖ ἤλθε ὁ δικός σου στρατηγός

Sarrail, ζήτησε τη βοήθειά μας, τούς στρατιώτες μας, την καρδιά μας, για να δημιουργήση μέτωπο έναντίον τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Βουλγαρίας. Πληγώθηκα τέσσερις φορές. Δὲ δέχθηκα ποτὲ νὰ μὲ πᾶνε σὲ νοσοκομεῖο. Καινούριος πόλεμος μὲ τὴν Τουρκία τοῦ Κεμάλ. Πολέμησα στὸν Σαγγάριο. "Ἐλειπαν τὰ πολεμοφόδια. "Ὅλα λείπανε. Μπροστά μας, οἱ Κεμαλικοὶ εἶχαν ὄλο τὸ ὑλικὸ ποὺ τοὺς εἶχατε πουλήσει γιὰ νὰ μᾶς ἐξοντώσουν. Ἐσένα δὲ σοῦ κρατάω κάκια. Μήπως φταῖς σὲ τίποτα; Δὲ θὰ ξέρης οὔτε κἂν τι θὰ πῆ πόλεμος..."»

Ἐαφνιάζεται ὅταν τοῦ μιλῶ γιὰ τὸ δυτικὸ μέτωπο, γιὰ τὸ τραῦμα μου.

— Κι ἐσύ; λέει. Εἴμαστε ἀδελφία λοιπόν!

Μοῦ πιάνει τὸ χέρι. Οἱ «ἀρκουῦδες» γρυλλίζου. Πιὸ πέρα οἱ φίλοι μου διερωτῶνται τί συμβαίνει.

— "Ἄχ, λέει, μὲ ὅλα τὰ κακὰ ποὺ μᾶς κάνατε, ποὺ κατέστρεψαν τὴν Ἑλλάδα, τὸ αἷμα νερὸ δὲ γίνεται· ἡ Γαλλία εἶναι πάντα γιὰ μένα μιὰ δεύτερη πατρίδα.

Τὸν ἀφίνω, συγκινημένος, ταραγμένος. Καινούρια ἐμπειρία τοῦ Ἑλλήνου ἀνθρώπου, τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Πέρασαν μπροστά μου ἕνας αἰώνας ἱστορίας, καὶ τὰ δέκα τελευταῖα χρόνια, γεμάτα φοβεροὺς πολέμους, ποὺ μοῦ τὰ διηγήθηκε σὰ νὰ ἦταν ἱστορικός, αὐτὸς ὁ ἀγράμματος βοσκός. Καὶ στὸ τέλος βρῆκε τὴν εἰρηνικὴ χειραψία, ἐπισφράγισμα τῆς φιλίας.

Τὰ διηγούμαι ὅλα στοὺς φίλους μου. Ἐκεῖνοι ποτὲ δὲ μοῦ μίλησαν γιὰ τὸ τυφλὸ πάθος τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς, γιὰ τὴν ἐλεεινὴ ἀποστολὴ τοῦ Franklin - Bouillon. «Ἄλλὰ, μοῦ λένε, καλὰ ἔκανε αὐτὸς ὁ βοσκὸς νὰ σᾶς τὰ πῆ. Πράγματι, ἡ Ἑλλάδα ἐξῆσε φοβερὴ ἀγωνία. Ἡ ἀπώλεια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας σημαίνει τὸ τέλος εἴκοσι αἰώνων ἱστορίας. Δίκαια θαυμάζετε ἐσεῖς τὸν ἑλληνικὸ λαό. Σὲ ποιὸν ἄλλο λαὸ θὰ βρισκόταν ἄνθρωπος νὰ φερθῆ μαζί σας ὅπως φέρθηκε αὐτὸς ὁ τοσμπάνος; Τί μάθημα σοφίας καὶ γιὰ μᾶς! Τὸ ἰδανικὸ τῆς Γαλλίας, γι' αὐτόν, ὑπεράνω τῆς ἀγάπης του γιὰ τὴν Ἑλλάδα! Ἡ ἀνθρώπινη ἰδέα ὑπεράνω τῶν συνόρων τῆς πατρίδας! "Ἐτσι δὲν σκεπτόταν ὁ Montesquieu;»

.....

Μικρασία. 1453 - 1922. Τέλος μιᾶς Αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τί ἐνοοῦμε μὲ τὸν ὄρο Μικρασία; Γεωγραφικῶς, εἶναι ἡ πελώρια Χερσόνησος ποὺ ἐκτείνεται μεταξύ τῆς Μαύρης Θάλασσας καὶ τῆς Μεσογείου. Πολιτικῶς, εἶναι ἡ Τουρκία, χωρὶς ὅμως τὴν εὐρωπαϊκὴ τῆς ἐπέκταση. Ἡ Μικρὰ Ἀσία ἀνήκει στὴν Ἑγγύς Ἀνατολή, ποὺ σωστά τὴ διακρίνουν ἀπὸ τὴ Μέση Ἀνατολή, γιατί ἡ Ἑγγύς Ἀνατολή συμπεριλαμβάνει καὶ κράτη τῆς Νοτιο-Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Στὸ παρελθὸν τὸ Βυζαντινὸ Κράτος συμπεριλάμβανε τὴν Ἑγγύς Ἀνατολὴ καὶ ἕνα μέρος τῆς Μέσης Ἀνατολῆς. Πράγματι, κατὰ

τῇ χιλιετηρίδα πού διήρκεσε ἡ ζωὴ του, ὁ Χριστιανισμὸς κι ἔπειτα τὰ ὅπλα κατεῖχαν πρὸς Ἀνατολὰς αὐτὴ τὴν ἡπειρο. Οἱ Ἀραβες στὴν ἀρχή, καὶ ὕστερ-
 ωτέρα οἱ Τούρκοι εἰσέβαλαν σ' αὐτὸ τὸ ἀπέραντο χριστιανικὸ κράτος, καί,
 στὸ τέλος, τὸ κυριάρχησαν. Τὸ ἔτος 1453 σημαίνει τὸ τέλος τοῦ Βυζαντίου.

Τὸ ἔτος 1922 εἶναι πολὺ πιὸ τραγικὸ, γιὰτὶ ἔφερε τὸ τέλος τοῦ μικρασιατι-
 κοῦ ἑλληνισμοῦ, πού σύμβολό του ἦταν ἡ Ὁρθοδοξία. Τέσσερις αἰῶνες τὸ
 Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο εἶχε διοικήσει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη τὴν Ἐκ-
 κλησία, στὶς Μητροπόλεις του, πάντοτε ἀνθηρὲς ἀκόμα καὶ ὑπὸ τὴν κυριαρχία
 τοῦ Σουλτάνου. Ἀλλά, ἀπὸ τὸ 1922, δὲν εἶναι πιά παρὰ ὁ μάρτυρας μιᾶς πα-
 λαϊᾶς πνευματικότητας. Ἀντικείμενο λατρείας καὶ σεβασμοῦ, ἀλλά, ὅπως τὸ
 "Ὅρος τῶν Ἑλαῶν, in Terra infidelium — ἀνάμεσα στοὺς ἄπιστους.

Οἱ ἔρευρες τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν ἀφοροῦν ἀποκλειστικῶς
 τοὺς Ἕλληνες πού διώχτηκαν ἀπὸ τὴν Τουρκία, ἡ πού ἔφυγαν ἀπὸ κεῖ συνε-
 πεία τῆς Ἀνταλλαγῆς μὲ τοὺς Τούρκους τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Τούρκοι τῆς Ἑλλάδος μιλοῦσαν σχεδὸν ὅλοι καὶ ἑλληνικά, καὶ μεγάλος
 ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας μιλοῦσαν τούρκικα: εἰρηνικὸ καὶ φυσικὸ
 ἀποτέλεσμα μερικῶν αἰῶνων συμβιώσεως.

Ἄν ἡ γλῶσσα εἶχε ληφθεῖ σὰν τεκμήριο τῆς ἐθνικότητας, πολλοὶ μουσουλ-
 μάνοι θὰ εἶχαν μείνει στὴν Ἑλλάδα, καὶ ἄλλοι τόσοι Ἕλληνες στὴν Τουρκία.

Ἄλλ' αὐτοὶ οἱ πληθυσμοὶ εἶχαν, λόγῳ τῆς θρησκείας τους, τὸ αἶσθημα τῆς
 συγγένειας τους μὲ τοὺς ὁμόθρησκους. Εἶχαν δύο πατρίδες: τὴν πατρίδα τοῦ
 Σταυροῦ — ἡ τῆς Ἡμισελήνου — καὶ τὴν Πατρίδα ὅπου εἶχαν ζήσει στὸ πα-
 ρελθὸν τόσες γενεές, πού τὰ ὀσπᾶ τους κοιμοῦνταν στὴν προγονικὴ γῆ, αὐτὴ τὴ
 γῆ πού τοὺς ἀνάγκαζε νὰ ἐγκαταλείψουν ἕνας βάρβαρος ἄλλοδαπὸς Κρέων.

Ἦ Ἑλλὰς στὰ 1922. Ἦ μεγάλη δυστυχία τῶν Προσφύγων.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ θυμηθοῦμε ἐδῶ πῶς ἦταν ἡ Ἑλλὰς τὸ 1922. Ἀπὸ δέκα χρό-
 νια εἶναι ἐμπόλεμος. Βαλκανικοὶ πόλεμοι τοῦ 1912 καὶ τοῦ 1913. Ἀπελευθε-
 ρωτικὸς ἀγώνας γιὰ νὰ δοθοῦν στὸ ἑλληνικὸ βασίλειο, πού δὲν τοῦ τὰ ἔδωσαν
 στὸ παρελθόν, τὰ φυσικά του σύνορα, ἡ Ἡπειρος, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη.
 Χρήματα, ἀνθρώπινες ζωὲς θυσιάστηκαν ἀδίσταχτα. Ἀλλὰ τὰ πολιτικὰ πάθη,
 πού προέρχονταν ἀπὸ διαφορετικὲς γνώμες γιὰ τὸ τι ἔπρεπε νὰ κάμῃ ἡ Ἑλλὰς,
 εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴ διχόνοια, τὸ χειρότερο κακό, κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸ
 πόλεμο τοῦ 1914 - 1918. Ἐνῶ τὸ μικρὸ Κράτος, πού γεννήθηκε τὸ 1821 καὶ
 δὲν εἶχε περάσει ἀκόμα τὸν πρῶτο αἰῶνα τῆς ὑπάρξεώς του, ἔπρεπε νὰ ὀργα-
 νώσῃ τὰ πάντα, εἶχε συγχρόνως ν' ἀντιμετωπίσῃ τὶς βλέψεις τῶν γειτονικῶν
 κρατῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Τότε συμβαίνει καὶ ἡ στρατιω-
 τικὴ καταστροφὴ στὴ Μικρὰ Ἀσία, τὸ 1922, μὲ τὴ φυγὴ, μέσα στὸν τρόπο,

στις φλόγες, στους σκοτωμούς, εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων. Οι οικογένειες διασκορπίστηκαν κάτω από τη φρίκη τῆς φυγῆς, σὲ μιὰ «Ἐξοδο» ὅπου, μετὰ ἀπὸ τὶς λεηλασίες, τὶς ἀγριότητες, τοὺς βιασμούς, παραμονεύει τελευταῖος ὁ Χάρος. Ὁ νικητὴς πολεμιστὴς δὲν ἄλλαξε κατὰ τοὺς αἰῶνες. Ὁ ἡττημένος, κατατρομαγμένος, τὰ δίνει ὅλα, τὰ παραδέχεται ὅλα, δὲν ἔχει πιὰ μάτια οὔτε αὐτιά γιὰ τὰ τρομακτικὰ ἀπάνθρωπα ἐγκλήματα πού κατασπαράζουν τὸν συνάνθρωπο, τὸ μίζερο συνοδοιπόρο του. Δραματικὰ ἑλληνικὰ βιβλία ἔχουν περιγράψει αὐτὲς τὶς θηριωδίες. Ὅταν κάποτε, συναντᾷς μιὰ σκηνὴ ὅπου ὑπάρχει ἀκόμα ἔγνος καλωσύνης, τότε δοκιμάζεις τὴν εὐτυχία τοῦ τυφλοῦ πού ξαναβλέπει τὸ φῶς — βλέπω, ἄρα ὑπάρχω — μιὰ πού χτυπᾷ ἀκόμα ἡ καρδιά, μπορεῖ ἀκόμα νὰ σωθῆ ἢ ἀνθρωπότητα.

Μωρὰ μερικῶν μηνῶν, πού τὰ ἐγκατέλειψαν σὰν ἀφόρητο βᾶρος γιὰ τὴν πορεία — πάντα θυσιάζεται ὁ ἀδύνατος εἰς ὕψελος αὐτῶν πού εἶναι ἀρετὰ δυνατοὶ γιὰ νὰ σωθοῦν — κάποτε υἰοθετήθηκαν ἀπὸ χριστιανικὲς οἰκογένειες ἢ ἀπὸ τὸ Διεθνὴ Ἐρυθρὸ Σταυρό. Ἔχουν διανεμηθεῖ στοὺς Πειραιῶτες καὶ σὲ ἀνθρώπους πού τὰ δέχθηκαν σὰν παιδιὰ τους. Μεγάλωσαν ὅπως μπορούσαν. Πέρασαν 10 χρόνια. Βρίσκονται μιὰ μέρα μπροστὰ στὶς μητέρες τους, πού ὡς ἐκ θαύματος πληροφορήθηκαν πὼς ζοῦσαν καὶ ποῦ. Ἀγκαλιάζουν μὲ λυγμοὺς τὴ θετὴ μητέρα τους γιὰ νὰ συνοδέψουν, ἀπελπισμένα, τὴν ἀληθινὴ μητέρα... Ἄλλὰ πόσα παιδιὰ μεγάλωσαν ὄρφανά! Καὶ πόσες γριὲς μανᾶδες ἔχασαν ὅλες τὶς δυνάμεις τους γιὰ νὰ μεγαλώσουν ἐφηβους γιουὺς, ἄρρωστους χωρὶς γιὰ τρειά, σωματικῶς καὶ διανοητικῶς ἀνάπηρους. Μιλοῦν γιὰ τὸν ἥλιο, τὸ φῶς, τὸν καθαρὸ ἀέρα. Ἄλλὰ ποιὸς τολμᾷ ν' ἀναφέρῃ τὸν ἥλιο πού σκοτώνει, τὴν ἔλλειψη τοῦ νεροῦ, τὶς φρικτὲς ἀναθυμιάσεις πού βγαίνουν ἀπὸ ὄλων τῶν εἰδῶν τὶς ἀκαθαρσίες στ' αὐλάκια τῶν δρόμων, βασιλεῖο τῶν ποντικῶν, τῶν κουνουπιῶν καὶ τῆς σκνίπας! Σωστὴ κόλαση. Καὶ νὰ εἶσαι καταδικασμένος σὲ τέτοια ζωὴ χωρὶς νὰ ἔχῃς διαπράξει κανένα ἀμάρτημα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ λατρεία γιὰ τὴν πατρίδα! Καί, σιγὰ σιγὰ, νὰ ἀνυψῶνσαι ἀπὸ τὴν ἄβυσσο, ὅπου ἄφησες, νεκροὺς πιὰ, τοὺς πιὸ ἀδύνατους, τοὺς γέροντες, τὰ μωρὰ παιδιὰ, καὶ τοὺς ἀπελπισμένους.

Ο ΟΚΤΑΒΙΟΣ ΜΕΡΑΙΕ ΚΑΙ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ²

τοῦ ΓΡ. ΖΑΡΙΦΟΠΟΥΛΟΥ, Ἀντιπρόεδρου Κ.Μ.Σ.

Ἐχωρὶς τὸν ἀείμνηστο Ὁκτάβ. Μερλιὲ καὶ τὴν ἀδιάπτωτη συμπαράστασή του, εἶναι ζήτημα ἐὰν θὰ ἔφτανε ποτὲ τὸ Κ.Μ.Σ. νὰ ἐκπληρώσει τὸν προορισμὸ του, τονίζει ὁ Ἀντιπρόεδρος. Αὐτὸς τὸ ἐνίσχυσε οἰκονομικὰ καὶ ἠθικὰ στὸ πρῶτο του ἔξικίνημα, σὰν καθαρὰ ἰδιωτικὴ τότε προσπάθεια τῆς ἰδρυτρίας του

2. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τοῦ Δ.Σ. τῆς 8-10-76.